

Duroyan Fertl: Nordiska vänstern diskuterar säkerhetspolitik i efterdyningarna till Rysslands invasion av Ukraina

[Ur [LINKS - International Journal of Socialist Renewal](#), 24 augusti 2023. Ursprungligen publicerad av [Rosa Luxemburg Stiftung](#). Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

Den 8-9 juni 2023 stod Rosa-Luxemburg-Stiftung (RLS) som värd för ett arbetsmöte i Malmö för att underlätta utbytet av erfarenheter och strategier mellan flera vänsterpartier som brottas med frågan om säkerhetspolitik, i synnerhet i efterdyningarna till Rysslands invasion av Ukraina. Tilldragelsen ägde rum öga mot öga och bara efter inbjudan för att säkerställa en atmosfär av tillit och förtroende för deltagarna.

Arbetsmötet samlade 20 partiaktivister och beslutsfattare från den politiska vänstern i Sverige, Danmark, Finland, Norge och Tyskland.¹ Bland deltagarna fanns parlamentsledamöter och medlemmar i partiledningar från Enhetslistan (Danmark), Vänsterpartiet (Sverige), Vasemmistoliitto [Vänsterförbundet] (Finland), Socialistisk Venstreparti (Norge), Rødt (Norge) och Die Linke (Tyskland).

Deltagarna fick tillfälle att utbyta åsikter om analys och strategi, och knyta kontakter och lära av varandra – få användbara insikter i erfarenheter och debatter inom vänsterpartier i Norden och Tyskland. Genom en blandning av inlägg och interaktiva diskussioner koncentrerade sig arbetsmötet på centrala frågor och utmaningar för vänstern inom säkerhetspolitik, inklusive den snåriga frågan om vänsterns strategi och taktik mot militära och säkerhetsallianser som NATO.

Arbetsmötet var en del av en pågående rad evenemang med fokus på Norden som organiseras av RLS i Bryssel.

Ukraina, säkerhet och vänstern

Rysslands invasion av Ukraina var ett bryskt uppvaknande för hela det politiska spektrumet, och ställde säkerhet och försvar i den politiska blickpunkten i hela Europa. Medan det mest utbredda svaret – ökad militarism och upprustning – passar den politiska högerens agenda, har säkerhetspolitik sällan varit vänsterns starka punkt, utöver engagemang i fred och antikrigsaktivism. Den nya situationen är därför både komplicerad och utmanande för vänstern, med ett brett spektrum av perspektiv på Ukrainakriget inom den bredare vänstern, vilket försvagar dess förmåga att ge ett trovärdigt svar.

Även om vänstern i allmänhet stöder Ukrainas rätt till självförsvar och självbestämmande, fortsätter en del inom vänstern att skylla på USA och NATO för Rysslands angrepp, vilket ger näring åt kritiken mot vänstern för att vara "Rysslandsvänliga". Andra är mindre intresserade av skuld och vill bara få slut på det brutala kriget, ibland med föga eftertanke om de praktiska konsekvenserna av ett omedelbart eldupphör. En annan grupp – inklusive de nordiska vänsterpartierna – strävar efter en

¹ Arbetsmötet hölls i enlighet med Chathams husregel. Vi tillskriver därför inte uttalanden till enskilda deltagare.

säkerhetspolitik som balanserar deras långvariga principiella ståndpunkter med ökad pragmatism om vardagliga realiteter, förespråkar fred men inte till varje fred, och stöder leveranser av försvarsvapen till Ukraina.

Ukrainakriget visar sig vara en vattendelare – där Sverige och Finland överger sin långvariga neutralitet och Tyskland förbinder sig till i en historisk återupprustning – och med detta arbetsmöte tillhandahöll RLS ett välbehövt forum för vänsterpartier i Tyskland och Norden att dela erfarenheter, oro, strategier och tankar om det bästa sättet att bestämma en realistisk och verkningfull linje inom säkerhetspolitiken.

Dela erfarenheter och utmaningar

Deltagarna från varje land inledde mötet genom att skissera läget i sina länder, inklusive utmaningar och tillståndet i debatten om säkerhet både på parti- och nationell nivå. Det stod snart klart att alla deltagande partier – och i synnerhet de nordiska – inte bara hade samma oro och perspektiv, utan även gemensamma erfarenheter.

Alla klagade på att de regelbundet felaktigt betecknas som ”ryssvänliga”, och som ett resultat av det har svårt att påverka debatten. Deltagarna betonade sitt stöd till Ukrainas självförsvar, inklusive – i de flesta fall – leverans av defensiva vapen, men uttryckte också oro för att kriget utnyttjas för att kväva den offentliga diskussionen, förväxla stöd till Ukraina med stöd till NATO, minska skyddet mot vapenhandel med länder med allvarliga missförhållanden avseende mänskliga rättigheter, och stärka ”Fort Europa” mot flyktingar och migranter.

Det var också uppenbart att Rysslands krig har drivit fram ett paradigmskifte och tvingat många nordiska vänsterpartier att ompröva sin säkerhetspolitik. Samtliga deltagande länder hade på senare tid genomfört interna diskussioner om frågan, försökt balansera interna spänningar, strategiska uppfattningar och yttre tryck (inklusive inrikespolitik, offentliga uppfattningar och realpolitik). Deltagarna var medvetna om vänsterns brister i frågan och var ense om sin strävan att utveckla en realistisk ny syn på ett nordiskt säkerhetssamarbete, i slutändan utanför NATO och andra befintliga geopolitiska block, som skulle kunna stärka regional säkerhet och fred.

Trots det accepterade alla deltagare att NATO-medlemskap – för tillfället – egentligen inte gick att ifrågasätta. För bara 5 år sedan verkade NATO vara en alltmer ovidkommande, underfinansierad och oälskad relik från kalla kriget. Rysslands invasion av Ukraina har på ett dramatiskt sätt blåst nytt liv i alliansen, så mycket att både Finland och Sverige snabbt har övergivit sin historiska neutralitet för att ansluta sig. Denna plötsliga förändring av situationen har satt ett hårt tryck på vänstern – som traditionellt har varit kritisk mot NATO som ett verktyg för militarism och imperialism – och lett till flera förändrade perspektiv.

Farväl till neutraliteten

Även om stödet för NATO sedan kriget har ökat både i Finland och Sverige, så har svaren från vänsterpartierna i dessa länder på denna förändring skilt sig avsevärt. Vänsterpartiet i Sverige är fortfarande starkt mot NATO-medlemskap, även om det nu accepterar att Sverige ska gå med. I Finland hade Vänsterförbundet gjort motstånd mot NATO till villkor för att stöda regeringen, men under de nya omständigheterna gav det sina parlamentsledamöter fria händer under omröstningen

om frågan, vilket ledde till en splittring på 9-6. Denna spricka återspeglas i ett ökat stöd för NATO inom partiet – en situation som bland annat har sin grund i landets 130 mil långa gräns mot Ryssland.

Medan Vänsterpartiet stöder NATO:s rekommenderade mål på 2% av BNP på försvarsutgifter – om än av egna skäl – så medger partiet att det har saknat en strategi för att besvara NATO-medlemskapet och har ännu inte haft någon uttömmande intern diskussion om säkerhet, vilket ska rättas till före partikongressen 2024. Vänstern i Finland för redan fram en strategi i detta avseende, som ersätter ett fullständigt motstånd mot NATO med strikta villkor för medlemskap, inklusive: inga kärnvapen eller främmande trupper i Finland, demokratisering av NATO:s beslutsfattande genom att parlamenten involveras, och starkare utfästelser om kärnvapenavrustning.

Lära sig leva med NATO?

I Danmark och Norge, som båda är NATO-medlemmar sedan länge, har förändringarna blivit lika anmärkningsvärda. Danmarks Enhetslistan förändrade 2022 sin NATO-politik – och den klargjordes ytterligare 2023 – och gav för första gången stöd till en territoriell försvarsstyrka. Den nya ståndpunkten – som antogs med knapp majoritet – är att partiet inte kommer att kräva att man lämnar NATO förrän det finns en alternativ internationell säkerhetsorganisation på plats. Men alla förhoppningar om att angreppen på partiet om Ukraina och säkerhet skulle upphöra har varit långsamma att förverkligas, och partiets interna motsättningar kom snabbt ut i media.

Norges Socialistiska Venstreparti uppdaterade också sin NATO-politik i år och accepterade att ett omedelbart utträde är orealistiskt. Invasionen av Ukraina tog partiet på sängen, och dess tvekan att stöda vapenleveranser till Ukraina samt en del medlemmars försök att rationalisera Rysslands aktioner gjorde partiet sårbart för kritik i en alltmer fientlig politisk omgivning. Norges andra vänsterparti, Rødt, blev också överrumplad. Även om dess motstånd mot NATO är oförändrat har den största diskussionen i partiet handlat om man ska skicka vapen till Ukraina eller ej. Rødt gav först tidigare i år ett begränsat stöd till vapenstöd (bara defensiva vapen och inga norska vapen), efter en besvärlig intern debatt.

Kringgå NATO-diskussionen

Deltagare från båda de norska partierna underströk behovet att hitta alternativa metoder att hjälpa Ukraina, och praktiska åtgärder för att tygla NATO:s överdrifter och risken för att den nuvarande konflikten trappas upp, istället för att använda ineffektiv och isolerande retorik. Rødt, t ex, driver kampanjer för ökad humanitär hjälp till Ukraina och riktar in sig på att finna diplomatiska aktioner som skulle kunna främja förhandlingar för att få ett rättvist slut på konflikten.

Likt Finlands Vänsterförbundet tittar Socialistisk Venstreparti på praktiska åtgärder för att begränsa NATO: gå mot amerikanska militärbaser och militarisering av Norden, kräva nedtrappning och kärnvapenedrustning, och försöka vidga säkerhetsdebatten utöver militära frågor till medborgerliga, sociala, klimat- och andra faktorer. De norska deltagarna pekade också på att Ukrainakriget har skapat en ny samsyn i Norge om rätten till självbestämmande och nationell suveränitet, vilket skulle kunna ge en öppning för att stärka synen på suveränitet gentemot stormakternas missbruk av våld på andra ställen.

Båda partierna från Norge gav en sammanfattning av sitt stöd till ett starkt nationellt försvar, som kritiserar regeringen för att den underlåter att ge tillräckliga resurser till materiel och försvarspersonal, varav många har låga löner och dåliga förhållanden. De förespråkade också ett stopp för privatisering av denna sektor, större demokratisk kontroll och ett sunt nationellt försvar som en förutsättning för målet att utveckla en trovärdig säkerhetspolitik för regionen och utgöra en tredje ståndpunkt oberoende av stormaktsblocken NATO och Ryssland.

Tysklands militär: inte en ”normal” fråga

Med en av de tyska deltagarnas ord är situationen i Die Linke ”alla era problem fast värre”. Partiets program ser fortfarande NATO och västmakterna som den främsta källan till militarism och hot mot freden, och många medlemmar ser NATO som åtminstone delvis ansvarig för Ukrainakriget. Parti-programmet uppmanar också till uppbyggnad av en ny säkerhetsstruktur som innefattar Ryssland – kanske ett nödvändigt steg på lång sikt, men i otakt med de nuvarande händelserna – och partiet har fått ihållande kritik från media och högern för att vara alltför ”förstående” för Putin och Ryssland.

Men till skillnad från sina motsvarigheter i Norden finns det små chanser till stora förändringar i Die Linkes förhållningssätt. Vid sin kongress 2022 diskuterade partiet möjliga säkerhetsalternativ för Östeuropa, huruvida EU skulle spela en roll inom säkerhet och FN:s roll för att främja fred i en multipolär värld. Partiet har till och med givit ett begränsat stöd till sanktionerna mot Rysslands militärekonomiska mål som ett sätt att få slut på kriget. Men även om Die Linke stöder Ukrainas suveränitet, så är det fortfarande mot vapenleveranser till Ukraina från Tyskland, och är helt mot Tysklands nyligen tillkännagivna återupprustning på 100 miljarder euro.

Som en deltagare påpekade ”är det i Tyskland fortfarande inte normalt för militären att vara en ’normal’ fråga”, och även om Die Linke är för försvar, så upprätthåller det en starkt antimilitaristisk tradition som är mot att normalisera rekrytering och utgifter till den tyska militären. Deltagare i arbetsmötet uttryckte också farhågor över den ökande militariseringen av EU, och det möjliga hot mot fred och demokrati som en EU-armé skulle kunna utgöra. Die Linke omprövar för närvarande sina säkerhetsperspektiv, och ett nytt förslag ska under de kommande månaderna läggas fram inför den verkställande styrelsen.

Stöda Ukraina idag och imorgon

Arbetsmötet växlade mellan små arbetsgrupper och plenarmöten för att göra det lättare att kläcka idéer och ge möjligheter att ta upp en rad ämnen och tankar. Utöver hur man på bästa sätt ska stöda Ukraina under den pågående konflikten, utforskade deltagarna också hur vänstern kan hjälpa till med landets återuppbyggnad för att säkerställa ett mer hållbart och socialt rättvist Ukraina efter kriget med Ryssland. Samtliga partier lade fram förslag i detta avseende, och många av dem krävde mer enträgna aktioner nu för att säkerställa effektivitet längre fram.

Bland förslagen fanns att förespråka en avskrivning av Ukrainas statskund, som annars kommer att utnyttjas för att hjälpa till att genomdriva en nyliberal tvångströja på landet när det byggs upp efter kriget. Många uttryckte frustration över att kriget används för att förhindra kritik av Zelenskyjs regering, dess korruption och nyliberalism, och att man måste hitta en lösning på denna återvändsgränd. Deltagare argumenterade också för att se till att hjälpen till Ukraina ligger utanför den

existerande hjälpbudgeten och inte sker på bekostnad av annan internationell solidaritet.

Inspirerade av ett initiativ från den danska regeringen att stöda återuppbygget av en ukrainsk stad föreslogs också att vänstern skulle organisera liknande projekt, kanske på kommunal nivå, samtidigt som det uttrycktes intresse för behovet att på ett bättre sätt stöda fackföreningarnas och arbetarnas rättigheter i Ukraina. Man erkände emellertid att den nordiska vänstern behövde bättre samordning, inklusive med den ukrainska vänstern och civilsamhället och andra vänsterkrafter i regionen, som Polens Razem och vänstern inom den ryska oppositionen. Deltagare föreslog att det omedelbart skulle upprättas regelbundna kontakter mellan partierna om Ukrainafrågan.

Bekämpa den framväxande militarismen

Även om alla partier vid arbetsmötet tillkännagav att de stödde Ukraina – och de flesta stödde också leveranser av defensiva vapen till Ukrainas försvar – uttryckte de också oro över att kriget drev på ett uppsving för militarism och upprustning, och riskerade en upptrappning av konflikten i Ukraina som skulle kunna sprida sig till Europa och andra ställen. Deltagare ställde frågor om möjliga gränser för vänsterns stöd till vapenleveranser, och pekade på behovet att mer aktivt gå mot vapenexport till länder där mänskliga rättigheter kränktes allvarligt.

Men diskussionen inskränkte sig inte till att kräva restriktioner på vapenhandel och militarisering. Deltagare funderade också på den roll som en ökad europeisk vapenproduktion – exempelvis som alternativ till den amerikanska och israeliska vapenindustrin – skulle kunna spela. Skulle en förstärkning av denna produktion göra det lättare att förespråka nationalisering av industrin eller dess profiler? Vissa deltagare kritiserade de nuvarande militärutgifterna i de deltagande länderna för att vara ineffektiva, och uppmanade att fokus skulle ligga på förbättring av de mänskliga resurserna inom militären – inklusive löner och arbetsförhållanden – som ett alternativ till att helt enkelt kasta mer pengar på större vapen.

Vänstern inom NATO

Eftersom alla de deltagande länderna är med i NATO, eller snart där, och med föga förhoppningar om ett omedelbart utträde, övergick diskussionen också till hur vänstern skulle arbeta på bästa sätt inom militäralliansen, och i vilket syfte? En del hävdade att frågan skulle försvinna från debatten om man övergav kravet att omedelbart lämna NATO, och göra det möjligt för vänstern att inleda bredare politiska diskussioner. Det konstaterades också att NATO inte nödvändigtvis är ett ämne man vinner röster på – tvärtom hade flera partier tappat medlemmar när de ändrade ståndpunkt, medan det svenska vänsterpartiet inte hade upplevt något minskat stöd trots sitt fortsatta motstånd mot NATO.

Deltagare uttryckte pessimism om möjligheterna att förändra NATO inifrån, men såg möjligheter för vänstern att agera framgångsrikt, inklusive att delta i NATO:s parlamentariska församling. På detta sätt, resonerade de, kunde vänstern få mer information, påverka NATO:s inriktning – inklusive att försöka förhindra ”operationer utanför området” – och på bättre sätt kunna kritisera alliansens aktioner. De nordiska partierna såg också ett gemensamt NATO-medlemskap som en möjlighet till närmare samarbete, och en grundval till ett annat långsiktigt mål: en ”nordisk säkerhetsallians”.

En nordisk säkerhetsallians?

I själva verket var en sådan allians ett återkommande ämne under hela arbetsmötet, och de nordiska vänsterpartierna har i många år föreslagit det som ett alternativ till NATO och andra säkerhets-samarbeten i regionen (som den brittiskt ledda Gemensamma expeditionsstyrkan). Men deltagare medgav att det inte hade gjorts så stora praktiska ansträngningar att avgöra hur en sådan organisation skulle kunna byggas upp och vilka mål den skulle ha. Som ett resultat blev det ett centralt ledmotiv under hela arbetsmötet, och ett antal konkreta förslag dök upp.

Deltagare föreslog att det skulle utvecklas ett antal grundläggande krav och en gemensam politik för att lägga grunden till en sådan allians. Flera deltagare föreslog utarbetande av ett speciellt nordiskt kapitel i NATO-fördraget, och en del hävdade att NATO:s artikel 5 om kollektivt försvar i praktiken är död, och att de nordiska länderna borde försöka kopiera den med hjälp av bilaterala fördrag. Det fanns också enighet om behovet att försvara de befintliga demilitariserade zonerna, driva på för att det ska skapas nya sådana och mer diskussioner i parlamenten – inte bara i regeringarna – om säkerhetsfrågor.

På längre sikt hävdades att en nordisk säkerhetsallians måste ha en meningsfull militär försvars-förmåga mot möjliga angripare, men att man också skulle försöka hitta en tredje väg för att undvika upptrappning. Av denna orsak måste en sådan allians bygga på gemensamma militärövningar och ett ökat samarbete mellan de nordiska länderna om cybersäkerhet, såväl som civila frågor som hälsa och klimatkatastrofer. Även om det inte finns utsikter om utträde ur NATO, resonerade deltagare att ett utrymme för alternativ kunde skapas i skuggan av alliansen samtidigt som man förhindrade dess värsta överdrifter. Som en deltagare uttryckte det: ”vi vill ha en stark nordisk allians i ett svagt NATO”.

Utveckla gemensamma krav

Det var också enighet om att stöda ett stärkt nationellt försvar (bland de nordiska länderna) och för att stärka FN:s roll och multilateralism i globala säkerhetsfrågor, men deltagare upprepade sina farhågor om EU:s militarisering och de aggressiva attityderna hos en del medlemmar i blocket. I detta avseende avvisades förslagen att en nordisk säkerhetsallians också skulle kunna omfatta de baltiska staterna, inte bara på grund av deras aggressiva militära ståndpunkt, utan också på grund av att de nordiska länderna gemensamma geografiska och kulturella historia gjorde det mer sannolikt för en sådan allians att lyckas – som en möjlig tredje kraft.

Oundvikligen övergick diskussionen till frågan om kärnvapen, och tyska deltagare varnade för, att även om de sedan länge har funnits i Tyskland – trots decennier av offentliga protester – så kan det nu bara vara en tidsfråga innan de också placeras ut i Norden. Samtliga partier var eniga om att avvisa något de betraktade som en massiv och farlig upptrappning, och kom överens om att Norden borde förklaras vara en kärnvapenfri zon. I detta avseende konstaterades att det redan finns samsyn i Nordiska rådet om det, och att det inte borde bli alltför svårt att få det antaget i de nationella parlamenten.

Deltagare uttryckte också speciell oro om militariseringen av Arktis, som snabbt är på väg att bli en möjlig krutdurk när havsisen smälter och jakten på mineraler på havsbotten intensifieras. Partierna enades om att Arktis inte bara skulle förbli fritt från NATO-baser, kärnvapen och överhuvudtaget

militarisering, utan också om att vänstern även skulle verka för att ursprungsfolken ska dras in i säkerhetsdiskussionerna om regionen, med fokus på demilitarisering. Kort sagt var förslaget att ”inget ska beslutas om Arktis utan att folket från Arktis har involverats”.

Nästa steg

Överhuvudtaget uttryckte deltagarna upprepade gånger en strävan efter större samordning inom den nordiska vänstern(eller ”nordiska vänstern plus”, inklusive Tyskland), att utbyta argument, erfarenheter och tankar om säkerhetsfrågor, och koncentrera sig på praktiska frågor som kan tilltala både medlemmar och allmänhet, och börja utarbeta vad som ska göras härnäst. Man hoppades också att ett sådant nära samarbete skulle göra vänstern mer självsäker och trovärdig i säkerhetsfrågor, och upphäva den marginalisering och de förvanskningar som den har stött på om frågan.

Under de avslutande reflektionerna beslutade deltagarna därför att omedelbart inleda ett sådant närmare samarbete, och kom överens om en handfull konkreta punkter för gemensamma aktioner att ta med sig från arbetsmötet. Dessa handlingspunkter innefattade: att upprätta regelbundna kontakter mellan partierna om säkerhetsfrågor; säkerställa att mänskliga rättigheter försvaras inom utrikespolitiken; enas om en gemensam ståndpunkt om kärnvapenavrustning och motstånd mot kärnvapen och utländska trupper i Norden; och samordna resurserna för att stöda Ukraina (som skuldavskrivning, vapen, återuppbyggnad och arbetarrättigheter).

De nordiska partierna tog till sig sin uppmaning om konkreta åtgärder, och höll omedelbart efter arbetsmötets avslutning ett improviserat första nätverksmöte för att utarbeta ett kort uttalande om solidaritet och stöd till Ukraina, med hjälp från den ukrainska demokratiska socialistiska organisationen Sotsialny Ruch.²

2 Se [Solidaritet med Ukraina](#).